

Selvitys Sisä-Savon kansalaisopiston toiminnoista, resursseista ja maksuperusteista

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
2. Vuonna 2020 tehty selvitys.....	2
3. Kurssimaksut.....	3
4. Toimintamenot ja resursointi	5
5. Pohdintaa ja jatkotoimenpiteitä	8

1. Johdanto

Vuonna 2020 tehtiin selvitys Sisä-Savon kansalaisopiston opiskelijoista, kurssimääristä ja tuntimääristä tarkastelujaksolla 2010-2019. Selvityksessä kuvattiin muun muassa opiston toiminnassa tapahtuneita keskeisiä muutoksia, valtionavun ja valtionosuustuntien kehitystä, suunniteltujen ja toteutuneiden kurssien määrän kehitystä, opiskelijamäärän kehitystä sekä eri aihealueilla järjestettävien kurssien määrien muutoksia.

Toiminnan järjestämisen kannalta oleellista selvityksessä olivat huomiot valtionosuustuntien laskennallisen perustan pienemisestä sekä suunniteltujen ja toteutuneiden kurssien vähenemisestä sekä jossain määrin kurssien keskittymisestä osaan aihealueita. Selvityksen lisäksi Sisä-Savon kansalaisopiston toiminnassa on tarkasteltu toiminnan prosesseja. Tarkastelun pohjalta on muutettu muun muassa ilmoittautumiseen ja viestintään liittyviä käytäntöjä sekä päivitetty ohjeita. Lisäksi opistotoimikunta on päättänyt kurssimaksurakenteen tarkastelusta.

Suonenjoen kaupunginhallitus päätti 14.6.2021 § 133, että lukuvuoden 2021-2022 aikana tehdään Sisä-Savon kansalaisopiston sisäinen toimintojen, resurssien ja maksuperustan selvitys niin, että selvitys tuodaan kaupunginhallituksen käsittelyyn viimeistään maaliskuussa 2022.

Tämän selvityksen alussa käydään hiukan läpi jo tehtyä selvitystä vuosilta 2010-2019. Tämän jälkeen lähdetään vertaamaan Sisä-Savon kansalaisopiston toimintaa neljään muuhun opistoon: Keuruun kansalaisopistoon, Jokihelmen kansalaisopistoon ja Jokilatvan kansalaisopistoon sekä Pieksämäen seutuopistoon. Näistä Keuruun kansalaisopisto muodostuu kolmesta opistokunnasta ja asukasmäärä vuoden 2019 lopussa oli noin 15 000. Jokilatvan kansalaisopisto (isäntäkunta Haapajärvi) toimii neljän kunnan alueella ja asukasmäärä on noin 25 500. Jokihelmen kansalaisopistossa (isäntäkunta Haapavesi) on kuusi kuntaa ja asukasluku on yhteensä noin 24 500. Pieksämäen seutuopiston alueella asukasluku on noin 17 700. Sisä-Savon kansalaisopistoon kuuluu viisi kuntaa ja asukasluku on noin 23 000.

Opistojen vertailu toisiinsa antaa kuvaa resurssien määrästä ja opistojen taloudesta. Opistoissa on erilaisuutta muun muassa taiteen perusopetuksen opettamisen määrässä, joten vertailujen suhteen kannattaa olla osin varovainen.

Selvityksen lopussa on pohdintaa opiston toimintasuunnista – ja tavoista tuleville vuosille. Päätöksenteon kannalta merkittävää on henkilöstöresurseista päättäminen. Opiston toiminnan ja

tunnettavuuden kannalta kehitystyö, kurssisuunnittelu ja positiivinen imago ovat ensiarvoisen tärkeitä.

2. Vuonna 2020 tehty selvitys

Vuonna 2020 tehtiin selvitys Sisä-Savon kansalaisopiston opiskelijoista, kurssimääristä ja tuntimääristä tarkastelujaksolla 2010-2019. Selvityksessä kuvattiin muun muassa opiston toiminnassa tapahtuneita keskeisiä muutoksia, valtionavun ja valtionaputuntien kehitystä, suunniteltujen ja toteutuneiden kurssien määrän kehitystä, opiskelijamäärän kehitystä sekä eri aihealueilla järjestettävien kurssien määrän kehitystä.

SISÄ-SAVON KANSALAIPOISTON VALTIONOSUUDEN LASKENNALLINEN PERUSTE

Vuosi	Vahvistettu opetustuntien määrä	Valtionosuuden laskennallinen peruste	VOS
2010	10 504	773 199	440 723
2011	10 854	811 771	462 709
2016	8 492	709 931	404 660
2017	7 929	657 393	374 714
2018*	12 280	1 027 020	585 401
2019	12 176	1 030 698	587 498
2020	12 085	1 019 611	581 178
2021	11 915	1 010 035	575 720

*Leppävirta tuli osaksi Sisä-Savon kansalaisopistoa

Valtionosuudessa ei ole tapahtunut suurempia notkahduksia viimeisen kymmenen vuoden aikana. Näköpiirissä ei myöskään ole suuria muutoksia osuuden laskennalliseen perusteeseen valtion taholta. Vuoden 2022 osalta valtionosuus jopa nousee 601 710 euroon yksikköhinnan (valtionosuuteen oikeuttava tunti) noustessa noin viidellä eurolla valtakunnallisesti.

Suunnitellut ja toteutuneet kurssit ja tunnit

Vuosi	Kurssit		Tunnit	
	suunniteltuja	toteutuneita	suunnit.	toteut.
2010	736	627	14675	12388
2011	688	593	14121	12199
2016	639	561	13113	11502
2017	554	475	12068	10998
2018	860	696	18872	16051
2019	866	698	19170	16248
2020	817	717	18128	14623
2021	878	723	18 582	15 970

(v. 2018 Leppävirta mukaan opistoon ja 2020 koronakevät jolloin kursseja peruuntui)

Toteutuneiden tuntien määrässä vuonna 2021 on hyvä huomioida myytävien kurssien lisääntyminen Harrastamisen Suomen -mallin kerhojen toimesta. Näitä tunteja kertyi syksyllä 2021 yhteensä lähes 400.

Tehdyn selvityksen 2010-2019 perusteella voidaan todeta, että yleinen trendi Sisä-Savon kansalaisopistossa on 60 vuotta täyttäneiden osuuden kasvaminen opiskelijoista koko tarkastelujakson ajan. Vuonna 2010 tähän ikäryhmään kuului 34 % opiskelijoista. Vuonna 2019 vastaava luku oli noin 45 %. Yksittäisistä kunnista esiin nousee Tervo, missä vuodesta 2016 lähtien puolet tai hieman yli puolet opiston opiskelijoista on 60 vuotta täyttäneitä. Taustalla on alueen väestön ikääntyminen: ikäihmisten osuus väestöstä on kasvanut koko ajan.

Toinen prosenttiosuudeltaan erottuva ryhmä vuodesta 2013 vuoteen 2016 olivat 0-19 -vuotiaat: heidän osuutensa oli 16-19 % opiston opiskelijoista. Sen jälkeen heidän osuutensa on pudonnut 13 prosentin pintaan. Tarkastelujakson alkuvuosina osallistumisprosentti oli 14-15 prosenttia. Väestön ikääntyminen asettaa haasteita, mutta toisaalta antaa monenlaisia mahdollisuuksia opiston perus- ja hyvinvointityöhön.

3. Kurssimaksujen ja aineryhmien vertailua

Kansalaisopistot ympäri Suomen rahoittavan toimintaansa kurssimaksuilla. Tämä on merkittävä tulonlähde myös Sisä-Savon kansalaisopistolle.

Kurssimaksutulojen muutos vuosina 2017-2021 Sisä-Savon kansalaisopistossa:

2017	147 000
2018	223 000*
2019	216 000
2020	182 000
2021	191 000

*Leppävirta liittyi opistoon

Koronavuosi 2020 laski kurssimaksutuloja huomattavasti opiskelijamäärän notkahtaessa. Maksutuotot ovat taas lähteneet nousuun vaikka netto-opiskelijamäärä on laskenut noin 300 vuoden 2020 tasosta.

Vertailtaessa Sisä-Savon, Keuruun, Pieksämäen ja Jokilatvan kansalaisopistojen kurssimaksuja voitaneen todeta, että kurssimaksuluokkien osalta Sisä-Savon kansalaisopisto on varsin maltillisella keskitiellä. Kurssimaksuihin ei ole suurempia korotuspaineita tämän vertailun perusteella. Keuruun kansalaisopiston kurssimaksut näyttävät olevan hyvin alhaiset verrattuna muihin tässä vertailussa oleviin kansalaisopistoihin.

Kurssimaksut Sisä-Savon, Pieksämäen, Keuruun ja Jokilatvan kansalaisopistoissa vuonna 2021:

Jokilatva		Sisä-Savo		Keuruu		Pieksämäki	
Opetustunnit	Hinta	Opetustunnit		Tunnit	Hinta	Tunnit	Hinta
1-3	12,0	1-6	23,0	0-2	0,0	4-5	10
4-9	24,0	7-13	30,0	3-10	12,0	6-7	15
10-15	32,0	14-19	39,0	11-25	19,0	8-9	20
21-25	41,0	20-26	51,0	26-50	26,0	10-13	25
31-40	51,0	27-36	57,0	51-80	32,0	14-17	30
41-50	56,0	37-52	59,0	yli 80	40,0	18-20	35
51-60	61,0	53-72	74,0			21-30	40
61-70	66,0	73-88	79,0			31-40	45
71-80	71,0	yli 89	87,0			41-50	55
81-90	76,0					51-60	60
91-100	81,0					61-70	65
201-	116,0						
						91-96	90
Musiikin instrumentti-opetus							
15 min	97,0	22 min	105,0	15 min	58,0		55-190
30 min	137,0	30 min	123,0	30 min	124,0		
45 min	157						

Pieksämäen seutuopiston osalta musiikin opetuksen hinta vaihtelee 55-190 euron välillä riippuen siitä onko kyseessä yksilö, pari – ja ryhmäopetus. Lisäksi kaikilla opistoilla on erilaisia pienehköjä tarvikemaksuja osassa kursseja.

Valtakunnallisesti tarkasteltuna eniten opetusta tarjoavien aineryhmien prosenttiosuudet jakaantuvat seuraavasti:

- *Kädentaidot 20%
- *Musiikki 20%
- *Kielet 18%
- *Liikunta 16%
- *Kuvataide 9%
- *Teatteri ja tanssi 5%

Vertailuopistoissa musiikin ja liikunnan osuus on hyvin samansuuntainen lukuun ottamatta Pieksämäen seutuopistoa. Pieksämäellä musiikin opetuksen määrään kansalaisopistossa vaikuttaa musiikin taiteen perusopetuksen laaja oppimäärä, johon opiskelijoita siirtyy ja ohjataan siirtymään. Valtakunnalliseen keskiarvoon verrattuna musiikin rooli on vertailuopistoissa suuri (lukuun ottamatta Pieksämäen seutuopistoa).

Prosentiosuuksia aineryhmittäin vuonna 2019

	Sisä-Savo	Keuruu	Jokilatva	Jokihelmi	Pieksämäki
Musiikki	38	34	39	38	19
Liikunta	18	22*	18	18	24*
Kuvataide	5		8	13	7
Kädentaidot	15	21	25	17	15
Kielet	8	13	4	3	11
Teatteri ja tanssi	11		4	8	7**

*Sisältää liikunnan ja tanssin, erityisliikunta

**Esittävä taide ja kirjallisuus

4. Toimintamenot ja resurssointi

Alla olevassa taulukossa vertaillaan neljän kansalaisopiston toimintaa tunnuslukujen avulla. Vertailuun on valittu vuosi 2019, koska 2020 vuosi ei välttämättä koronatilan takia anna opistojen toiminnan osalta riittävän tarkkaa kuvaa. Valtionosuustuntia voidaan vertailla esimerkiksi prosentiosuuksina suhteessa toteutuneisiin tunteihin. Sisä-Savon kansalaisopiston osalta VOS-tuntien osuus on noin 74% suhteessa toteutuneisiin tunteihin, Pieksämäen seutuopistossa noin 71%, Jokilatvan kansalaisopiston osalta noin 85%, Keuruun kansalaisopistossa noin 73% ja Jokihelmen kansalaisopiston osalta noin 79%.

Kansalaisopistojen vertailua 2019 tunnuslukujen valossa:

	Toteutuneet opetus-tuntimäärät	VOS-tunnit	Valtionosuus €	Toimintamenot	Opiskelijamäärä netto	Asukasluku
Sisä-Savon kansalaisopisto	16 031	12 085	581 179	1 263 000	3 802	23 173
Jokilatvan kansalaisopisto	18 180	15 517	740 696	1 338 000	4334	25 498
Keuruun kansalaisopisto	9 641	7 059	336 444	854 000	2853	15 012
Pieksämäen seutuopisto	17 141	12 140	590 406	1 232 081	5 867	17 683
Jokihelmen kansalaisopisto	17 573	13 827	665 084	1 670 000	4 836	24 520

Netto-opiskelijamäärissä suhteessa asukaslukuun on vertailuopistoissa jonkinlaisia eroja. Pieksämäen seutuopistossa näyttäisi opiskelijamäärät olevan selvästi korkeimmat. Opiskelijamäärien laskua on tapahtunut vuoden 2019 jälkeen kaikissa opistoissa. Pieksämäen

seutuopistossa vuoden 2021 opiskelijamäärä alkaa olla 4 000 tienoossa, Sisä-Savon opistossa 3 100 opiskelijaa. Opiskelijamääriin on osaltaan vaikuttanut myös se, että kurssilaisten maksimimääriä on jouduttu laskemaan erityisesti liikuntakursseilla koronan takia.

Taiteen perusopetuksen tuntimäärä vaikuttaa kansalaisopistojen toimintamenoihin. Vuonna 2019 sen osuus oli Jokilatvan kansalaisopistossa 1335h, Jokihelmen kansalaisopistossa 3302, Keuruun kansalaisopistossa 250h, Pieksämäen seutuopistossa 646h ja Sisä-Savon kansalaisopistossa 213h.

Sisä-Savon kansalaisopiston osalta on toimintatuottojen ja toimintakulujen kehitys vuosien 2019-2021 osalta.

Sisä-Savon kansalaisopiston toteumaa vuosina 2019-2021

	2019	2020	2021
Toimintatuotot			
Korvaukset kunnilta	240 215	257 131	269 591
Kurssimaksut	216 684	181 864	191000
Toimintakulut			
Tuntiopettajien palkat	394 145	365 216	403 655
Henkilöstökulut	944 324	915 413	997 561
Matkustuskorvaus	65 000	57 000	70 076
Ostot	17 000	13 200	17 875
Vuokrat	129 727	112 008	93 514

Vertailussa olevien kansalaisopistojen Keuruun kansalaisopistossa henkilöstökulut vuonna 2019 olivat noin 639 000 euroa, Jokihelmen kansalaisopistossa 1 099 000 ja Jokilatvan kansalaisopistossa 1 061 000. Jokihelmen kansalaisopiston osalta henkilöstömenot ovat selkeästi vähemmän suhteessa opiston kokonaismenoihin. Muilla vertailussa olevilla opistoilla henkilöstökulut ovat 75-79% kokonaismenoista.

Opetushenkilöstön vertailu opistojen välillä on osin haasteellista. Esimerkiksi Jokilatvan kansalaisopiston tuntiopettajista 20 sellaisia, joilla opetusta 16 viikkotuntia tai enemmän. Ja esimerkiksi Jokilatvan kansalaisopistossa on kulttuurituottaja ja Jokihelmen kansalaisopistossa talous- ja koulutus suunnittelija. Pieksämäen kuudella suunnittelijaopettajalla on kullakin hiukan erilainen rooli suhteessa opetusmääriin ja suunnittelutyöhön.

Henkilöstömääriä kansalaisopistoissa

Tilanne v. 2021	Sisä-Savo	Jokilatva	Keuruu	Jokihelmi	Pieksämäki
Rehtori	1	1	1*	1	1
Suunnittelijaopettaja	1		1	1	6
Vakituiset opettajat	7	10	2	5	
Toimistohenkilökunta	2	4	1,5	3,3	1,5
Kulttuurituottaja/talous- koulutus suunnittelija		1		1	
Tuntiopettajat (noin määrä)	100	95	90	130	96

*yhteinen musiikkiopisto/kansalaisopisto

Sisä-Savon opistokuntien osuuksia vuokratulot 2020:

	Yhteinen osuus vuokrista	Oman osaston vuokrat
Rautalampi	3200	15000
Vesanto	2800	11500
Tervo	1800	9500
Leppävirta	5800	9200
Suonenjoki	5900	46500
Yhteensä	19500	91700

Sisä-Savon opistokuntien osuus matkakulut ja tuntiopettajien palkat 2020:

	Matkakulut	Tuntiopettajien palkat
Rautalampi	10800	45900
Vesanto	6200	48300
Tervo	6700	30000
Leppävirta	20000	106500
Suonenjoki	12100	134400
Yhteensä	55800	365100*

*ei sisällä palkkojen sivukuluja

5. Pohdintaa ja jatkotoimenpiteitä

Sisä-Savon kansalaisopiston visio on: Opisto on se kunnan voimavara, joka antaa ihmisille mahdollisuuden osallistua, opiskella ja harrastaa omalla paikkakunnalla koko eliniän.

Kansalaisopistotoiminnan ydin on vapaa sivistystyö ja monipuolinen eri-ikäisten ihmisten osallistaminen pääasiallisesti kurssitoiminnan kautta.

Viimeisen kahden vuoden aikana opiskelijamäärät ovat olleet laskussa. Yhtenä selvänä syynä tähän on ollut korona. Netto-opiskelijoiden määrä on laskenut myös vertailuopistoissa kuten Pieksämäen seutuopistossakin viimeisin parin vuoden aikana. Yhtenä tärkeänä tulevaisuuden tavoitteena onkin asiakasmäärien nostaminen. Verkkokurssit ja etäluennot ovat yksi uusi mahdollisuus opiston tarjonnassa. Tärkeää on luoda edelleen uusia yhteistyökuvioita alueen eri toimijoiden kanssa. Yhteisiä intressejä löytyy, kun niitä lähdetään miettimään ja luomaan. Markkinointi ja muu profiiliin nosto auttaa opiskelijamäärien nostamiseen. Myyntipalvelukurssien suunnitteluun hyvä myös satsata. Mahdollisuuksia tässä esimerkiksi myös Harrastamisen Suomen -malli hankkeen puitteissa.

Opiston toteutuvien tuntien suhteen on varmasti hyvä asettautua noin 15 000 tunnin määrään. Tämä tarkoittaa pientä pudotusta verrattuna esimerkiksi vuoden 2019 ja 2021 tuntimääriin. Tarkkaa tuntimäärää tärkeämpää on miettiä mahdollisia yhteistyömahdollisuuksia muun toiminnan ja opetuksen suhteen. Tämä tuo tehokkuutta henkilöstön käyttöön. Toisaalta näyttää myös siltä, että valtionosuus ei ole tippumassa vuoden 2021 tason alle vielä muutamaan vuoteen yksikköhinnan korotuksen myötä.

Lähdettäessä miettimään Sisä-Savon kansalaisopiston tulevaisuutta henkilöstöresurssien näkökulmasta pohdittavana on kädentaitojen ja kuvataiteen opettajan toimen jatkuvuus. Toimea hoitanut opettaja eläköityi 1.8.2021 alkaen ja tehtävää on hoidettu määräaikaisella järjestelyllä. Tehty selvitys ei anna mitään suoraa pätevää vastausta, olisiko toimi lakkautettava ja korvattava tuntiopettajan tehtävällä vai mennäänkö entisiin järjestelyin.

Nykyisellä toimea hoitavalla opettajalla suunnitteluvastuuta on yli 50 kurssia, joista kädentaitojen opettaja itse opettaa noin 30 kurssia. Kädentaitojen ja kuvataiteen kurseja on kuluvalle lukukaudella 2021-22 toteutumassa kaikkiaan noin 60 (näistä osa Harrastamisen Suomen malli kerhoja). Täysiaikaisen opettajan lisäksi kurseja opettaa noin kymmenen tuntiopettajaa joilla kurseja on vedettävänä 1-8 opettajasta riippuen. Tanssin ja liikunnan opettajalla on vastuukurseja noin 90, joista hän itse opettaa noin 15 kurssia. Opiston suunnittelijaopettajalla on vastuukurseja suurin piirtein saman verran kuin tanssin ja liikunnan opettajalla.

Kansalaisopiston toimistohenkilökunnan määrää voidaan myös tarkastella. Lähiopistoista Pieksämäki pyörii 1,5 toimistotyöntekijän voimin. Toisaalta vertailu näyttäisi kertovan, että Sisä-Savon kansalaisopisto ei ole toimistohenkilökunnan määrän suhteen ylimitoitettu.

Toimintavaihtoehtoja:

Vaihtoehto A:

- 1) Kädentaitojen ja kuvataiteen opettaja toimea ei lakkauteta.
- 2) Muutos toimistosuhteen määrään 1.1.2024 alkaen

-Säästö noin 15.000 euroa/vuosi 1.1.2024 alkaen

Vaihtoehto B:

- 1) Kädentaitojen ja kuvataiteen opettajan toimi lakkautetaan 1.8.2023 alkaen. Säästö vuonna 2023 noin 7.000 euroa. Vuonna 2024 noin 17.000 e. (Toimen lakkauttaminen ei suoraan tuo täyttä yhden opettajan säästöä, kädentaitojen kurssien toteuttaminen tuntiopettajien turvin)
- 2) Muutos toimistosihtheerien määrään 1.1.2024 alkaen
-Ruuha-apu toimistoon. Toimistosihtheeritarve kokonaisuudessaan noin 1,5 henkilöä. Säästö noin 15.000 e vuodessa.
- 3) Muu opistotoiminnan organisointi nykyisen vakihenkilöstön kautta
-Työnkuvien tarkastelu ja suunnitteluvastuun jakaminen

-Säästö vuosi 2023 noin 7 000 euroa ja vuosi 2024 noin 32 000 euroa

Vaihtoehto C:

- 1) Kädentaitojen ja kuvataiteen opettajan toimea ei lakkauteta
- 2) Sihteeriresurssi nykyisellään kahdessa toimistosihtheerissä

Lisäksi kansalaisopiston on tärkeää ottaa tavoitteeksi kurssitulosten nostaminen lähinnä asiakasmäärää nostamalla.

Tavoite: Vuosi 2022, +5000e vuoden 2021 tasosta

Vuosi 2023 +15000 vuoden 2021 tasosta

Vuosi 2024 kurssitulot +20000 vuoden 2021 tasosta

Haasteena kädentaitojen ja kuvataiteen opettajan toimen lakkauttamisessa on erityisesti suunnitteluvastuun jakaminen. Toimistopuolella kaupungin sihteeritiimi-ajattelu on hyvä pohja organisoida töitä uudelleen. Tärkeää kuitenkin on, että opistolla olisi vähintään yksi kokoaikainen sihteeri, jonka päätyö on opistoasiat.

Budjetoinnissa voisi olla hyvä siirtyä malliin, jossa kaikilla sopimuskunnilla on oma budjettinsa (kirjanpidossahan kunnat ovat nykyisinkin eritelty). Kuntalaskutus perustuisi tässä budjetin pohjalta tehtyyn kuntaosuuden laskutukseen esimerkiksi kolme kertaa vuodessa ja mahdollinen tasaus tilinpäätöksen yhteydessä.